

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ  
АКЦИОНЕРЛІК ҚАҒАПАНЫ

Теодор  
Драйзер

БАХТИҚАРО  
КЕРРИ



«ЖАҲОН АДАБИЁТИ ДУРДОНАЛАРИ»

---

ТЕОДОР ДРАЙЗЕР

# БАХТИҚАРО КЕРРИ

РОМАН



«ШАРҚ» НАШРИЁТ-МАТБАА  
АКЦИЯДОРЛИК КОМПАНИЯСИ  
БОШ ТАҲРИРИЯТИ  
ТОШКЕНТ — 2007

*Русчадан*

ЭРКИН НОСИРОВ

таржимаси

**Драйзер, Теодор.**

Бахтиқаро Керри: Роман // Э. Носиров тарж. — Т.: «Шарқ», 2007. — 512 б.

**ББК 84 (АҚШ)**

**ISN 978-9943-00-006-3.**

## ОҶАНРАБОНИНГ МАФТУНКОР КУЧИ. СТИХИЯ ҲУКМИДА

Каролина Мибер кундузи Чикагога йўл олган поездга минганида кўлида сунъий тимсоҳ терили арзонгина, мўъжаз чамадончадан бўлак ҳеч вақо йўқ эди. Унда нонушта солинган кути, темир йўл билети ва Ван-Бьюренстритда истиқомат қиладиган опасининг адреси ёзилган бир парча қоғозу тўрт доллар пул солинган сарик чарм ҳамён бор эди, холос.

Бу воқеа 1889 йилда юз берди. Каролина эндигина ўн саккизга тўлган. У эсли-хушли, бироқ тортинчоқроқ қиз бўлиб, ёшлик ва ғўрлик йилларида кишини тинч қўймайдиган ширин орзулар оламида чарх урарди. У ота-онаси бағридан кетаётганида нимагадир юраги увушди, бироқ бунда ҳар қалай ҳозиргина ўзи юз ўгирган ҳаётнинг афзал томонларини ҳаёлига ҳам келтирмади.

Онаси сўнгги бор ўпганида унинг кўзларидан ёши тирқиради, поезд отаси мардикорчилик қиладиган тегирмон ёнидан ўтганида томоғига нимадир тикилди, шаҳарнинг таниш ям-яшил чеккалари липиллаб орқада қолиб, уни ота уйи билан бўшроқ боғлаб турган ришта мангуга узилганда кўксидан кучли бир хўрсиниқ отилиб чиқди.

У яқинроқдаги станциялардан бирида тушиб қолиб, уйига қайта оларди, албатта. Олдинда бутун мамлакат билан ҳар куни келиб турувчи поездлар орқали боғланган улкан шаҳар ястаниб ётганди. Ҳаттоки Чикагодан туғилган жойингга келиш мушкул экан, Колумбия-сити деган шаҳарча ҳам унча олис эмас-ку. Бир қанча юз миль келадиган масофани босиш ёки бир неча соат йўл юриш нима деган гап?

Каролина опасининг адреси ёзилган қоғозга қараб, беихтиёр ўйга чўмди. У кўз ўнгидан лип-лип ўтаётган ям-яшил манзарани томоша қилиб борарди. Сўнгра йўлдаги илк таассуротлари унутилаёзиб, ҳаёлини Чикаго қандай шаҳар экан, деган ғира-шира тахминлар банд қилди.

Ўн саккиз баҳорни кўрган қиз ота уйини тарк этса ё яхши одамлар қўлига тушиб, ишлари юришиб кетади, ё пойтахтдаги ахлоқ таъсирига тезда берилиб, баттар бўлади. Бунда аросат деган нарсa бўлмайди.

Улкан шаҳар — макрнинг кони. Ундаги қудратли кучлар зўр одоб соҳибаларини ҳам ҳийлалар ила ўзига тортади, чорлайди. Мингларча чирокларнинг порлаб туриши севилган кўзларнинг гўзал бокишидан кам таъсир қилмайди, беғубор ва содда қалбнинг маънавий таназзулига аввало инсонни лол қилган таъсирлар сабаб бўлади. Товушлар уммони, ҳаётнинг даҳшатли ғала-ғовури, қаёққа қараманг фикр-фикр кўринган одамлар ҳайратланган қалбларни хижил қилади ва хавотирга солади. Ёнингда ҳаммасини вақтида тушунтириб, ақлли маслаҳат бериб тургувчи одам бўлмагандан кейин, ҳалигиларнинг бари лол қолган ёшгина вужуд қулоғига қанчадан-қанча ёлғон-яшиқларни пичирламайди дейсиз. Бу таъсирлар ташқи гўзаллиги ила (уларни муносиб баҳолаш ҳазил эмас) худди куй сингари инсондаги эҳтиёткорликни камайтиради, уни бўшаширади, сўнгра ўз гирдобига олади.

Каролина ёки оилада эркалаб аташганларидек «жажжи» Керрининг ақли ҳали тиниқ эмасди. У теварак-атрофидаги нарсаларни кузатиб, улардан ўзига керакли хулосалар чиқара олмасди. Унинг худбинлиги ҳам табиатиға монанд бўлиб, гарчи аниқ-равшан сезилиб турмас-да, ҳар қалай, табиатининг асосий белгиси деб ҳисобласа бўларди. Қизнинг қалбида ёшлик орзулари алангаланар, балоғат ёшиға етаётганидан ҳуснда баркамол, қадди-қомати ҳам расо бўладигандек кўринар, кўзлари эса тўлма ўтқирлик ила боқарди. Қисқаси, Керри фақат ота-онаси эмас, бобокалонлари ҳам Америкада ўтган ўртахол америкалик аёлнинг гўзал намунаси эди.

Керрини мутолаа сира ҳам қизиқтирмас — билим олами унинг учун берк эди. Нозу қарашма бобида унда тажриба борлиги мутлақо сезилмасди. У бошини орқаға шўхчан ташлаб қўйишни ҳали ўрганмаган, қўлларининг ҳаракати ҳам беўхшов, ингичка оёқларини ҳам оғир-вазмин босиб юрарди. Шундай бўлса-да, у ўзига қараб юрар, ҳаёт қувончларига бағрини очар ва моддий неъматларға зўр бериб интиларди.

Жажжи Керри бамисоли сирли шаҳарға бахт излаб чиққан, яхшилаб қуролланмаган ва фотихға ўлжа бўлган бу шаҳар оёғим остида ётибди ҳисоб, деб эришилмаган ғалабаларнинг мубҳам орзусида юрган кичкинагина рицарь эди.

— Бу Висконсин штатининг энг гўзал ва мўъжазгина курортларидан бири, — Керрининг нақ кулоғи тагида кимнингдир овози янгради.

— Шундай денг? — деди Керри хаяжон-ла унга жавобан.

Поезд Рокиш станциясидан эндигина қўзвалганди. Керри орқа томонида қандайдир бир эркак турганлигини олдинроқ пайкаган, ажиб зулфидан кўз узмаётганлигини ҳам сезиб турарди. Керри бу кишини нима қизиқтираётганлигини дарҳол фаҳмлади. Қизларга хос камтарлик ва туғма сезги унга, ёнингдаги одамнинг беодоблик қилишига йўл қўйма, уни ўзингдан йироқроқ гут, дерди. Бироқ қўшнисининг бой тажрибаси ва аввалги муваффақиятларининг самараси бўлмиш дадиллиги ва мафтункор кучи устун келганлигидан Керри жавоб қайтарди.

Ҳалиги киши олдинга салгина эгилиб, тирсагини Керри банд қилган ўриндикнинг суянчигига тиради-да, ўзини ажойиб ҳамроҳ қилиб кўрсатиш ниятида гап бошлади:

— Ҳа, бу сулув гўша. Бу ерга Чикагонинг фуқаролари истироҳатга келишади. Сиз, бу ерлар билан таниш эмассиз шекилли?

— О, йўғ-е, танишман, — жавоб қилди Керри. — Тўғрироғи, мен Колумбия-ситида тураман, бу ерга эса шу чоққача келмагандим.

— Демак, бу сизнинг Чикагога биринчи сафарингиз экан-да ҳали? — деб қўйди нотаниш киши.

Керри суҳбат асносида ҳамроҳига зимдан қараб қўярди. Ҳамроҳи силлиқ ва кип-қизил юзли, қизғиш мўйловли киши бўлиб, бошида юмшоққина шляпаси ҳам бор эди. Керри энди ўгирилиб, унинг юзига тик боқди. Унинг ҳам ўзини босгиси, ҳам аёлларга хос ишвага эрк бергиси келарди.

— Сизга бу менинг биринчи сафарим деганим йўқ! — деди Керри.

— Ҳали шунақами? — Керрининг ҳамроҳи ўзини адашган кўрсатиб устамонлик қилди. — Менга шундай туюлди шекилли.

Бу одам савдо хонадонининг типик коммивояжери<sup>1</sup> бўлиб, ўша даврнинг лаҳжасида «барабанчилар» деб ном олган кишилар тоифасига мансуб эди. Унга, шунингдек,

---

<sup>1</sup> Коммивояжер — буржуа жамиятида бирор фирманинг молларидан нусха кўрсатиб, шахарма-шахар юриб буюртма тўловчи одам.

«барабанчи» сўздан анча кейинроқ вужудга келган ва ўн тўққизинчи асрнинг охирларида халқ орасида тарқалган, кўнгилчан ёшгина жувонларнинг назарига тушиш ва кўзини ўйнатишни мўлжаллаб кийинадиган ва ўзини назокатли қилиб кўрсатадиган кишилар қиёфасини белгилайдиган «олифта» деган сўз ҳам ёпишиб тушар эди.

Жигарранг катак костюм ўша пайтларда эндигина расм бўла бошлаганди, кейин эса ишбилармонларнинг бари шуни кийишни одат қилишди. Бу кишининг шундай костюм тагидан кийган жилетининг очик жойидан крахмаллаб қотирилган оқ ва бинафша ранг йўл-йўл кўйлагининг кўкрак қисми кўриниб турарди. Костюмнинг энгларидан ўша рангдаги кўйлагининг олтин суви югуртирилган ва сариқ ақиқ кўзли катта илма тугма қадалган энг учлари кўзга ташланарди. Ақиқ тошни кўпинча «мушук кўзи» дейишади. Кўлларида эса бир неча узук ялтирар (улар орасида ҳамишаги мухрли узук ҳам бор эди, албатта), жилетининг чўнтагидан соатнинг олтин занжири осилиб турар, унга махфий Буғилар ташкилотининг нишони тақиб кўйилганди. Эғнидаги костюми бамисоли кўйиб кўйгандай. Ялтиратиб артилган қалин тагчармли ботинкаси билан юмшоққина кулранг шляпаси уни бекаму кўст тўкис кўрсатарди.

Бу нотаниш одамнинг кўзига маънавий савияси Керри даражасидаги қиз қизиқарли кўринарди. Шу важдан Керри унга бир қарагандаёқ унинг устидаги нархини оширадиган нарсаларнинг барини пайқади кўйди.

Мабодо оламда бу хилдаги кишиларнинг уруғи қуригудай бўлса, китобхонларим кийналмасинлар, деб уларнинг қизларни оғдириб олишда муваффақият билан ишлатиб юрган усул ва ҳийла-найрангларини тасвирлашга журъат этаман. Яхши усти-бош коммивояжернинг асосий дастаги, шу бўлмаса ҳолига вой. Сўнгра у жисмоний жиҳатдан бақувват бўлиши, аёлларга ишқибозлик ана шу бақувватликни чертиб туриши керак. Олам муаммолари, уни бошқариб турган кучлар ҳақида унча-мунча бош қотириш деган гаплар унга тамомила ёт бўлиб, нимаки қилса очкўзликдан эмас, хилма-хил кўнгилочар ишларга юҳолиги туфайли қилар эди.

Буларнинг қизларни кўлга олиш усуллари жуда содда бўларди. Бунда аввал дадиллик асқотиб, у аёл кўнглига кучли майл ва ифтихор туйғусини уйғотишга асосланади.

Бундай одам ёшгина жувонни учратиб қолганда унга

шунчаки бетакаллуф мулозамат қилар, гоҳо илтижога ўтар ва кўпинча муродига етарди.

Мабодо аёл ганнозроқ кўринса, унинг капалак нусха қилиб боғланган лентасини тўғрилаб қўйишга журъат қилар, «бўшашганини» сезгандан кейин ўша захотининг ўзида шунчаки отини айгиб чакираверарди.

Коммивояжер мабодо универсал магазинга кириб қол-гудай бўлса, пештахтага бемалол тирсагини тираб, сотувчи қизнинг этини ўлдирувчи бир неча сўз қотарди. Нозикроқ давраларда, шунингдек, поездда ёки кутиш залларида ўзини эҳтиёткор тутати. Бироқ кўзига ўзибоп нозанин кўринди дегунча меҳрибон ва серилтифот кимсага айланади қўяди, об-ҳаводан гап бошлайди, вагонларнинг эшигини боодоблик билан очиб туради, чамадонни олиб киришга кўмаклашади, мабодо буни эплаёл-маса поезд белгили манзилга етгунча мулозамат қилишнинг йўли чиқиб қолар, деган умидда хонимнинг ёнига ўтириш пайдан бўлади. Хамроҳининг бошига ёстик қўйиш, ўқиб кетишга китоб таклиф қилиш, оёғининг тагига скамейка қўйиш, пардани тушириш борми — қўйингчи, бундай нарсаларнинг бари ундан қочиб қутулмайди. Манзилга келганларида эса бирор иш чиқара олмаслигига кўзи етган тақдирдагина хамроҳининг юкини кўтариб кетидан тушмайди.

Бир кунмас-бир кун битта-яримта аёлнинг кийим-кечак хусусида рисола ёзмоғига тўғри келади. Аёл ҳар қанча ёш бўлса-да, кийимнинг фаркига боради. У эркакнинг кийимига баҳо берганда билинар-билимас чизик тортиб эркакларни арзийдиган ва арзимайдиганга бўлади. Ана шу чизикдан пастда қолган кимсага аёл ўлса ҳам бокмайди.

Бунинг устига аёл ўз либосини эркакнинг усти бошига солиштириб кўради. Керрининг вагондаги қўшниси ҳам уни беихтиёр равишда ана шундай муқоясага ундади. Шунда Керри икковлари бир-бирларига тенг келолмасликларини тушунди. Устидаги қора гулли кўк қўйлагига кўзига алвидо кўриниб кетди. Ботинкаси ҳам эскириб кетганига бирдан кўзи тушиб қолди.

— Буни қаранг-а, — Керрининг хамроҳи гапида давом этди, — мен шаҳарчангиздаги одамларнинг кўпчилигини биладиганга ўхшайман-ку! Айтайлик, Мергенротни — унинг тайёр кийимлар магазини бор, Гибсонни — газлама магазинининг эгаси...

— Ростданми? — Керри унинг гапини бўлди. Шунда



ана шу магазинларнинг витриналари олдида қанчадан-қанча дақиқаларни интизорликда ўтказганларини эслаб очилиб кетди.

У бўлса қизнинг эътиборини тортиш йўлини топган-лигини пайқади. Орадан бир неча дақиқа ўтгач, қизнинг ёнига ўтиб олиб, тайёр кийимларни сотиш юзасидан анча-мунча ишларни битиргани, кўп жойларда бўлгани, Чикаго ва ундаги кўнгилочар нарсалардан гашира кетди.

— Мабодо борсангиз, Чикаго сизга жуда ёқиб қолади. У ерда қариндош-уруғларингиз борми?

— Опамни кўргани кетяпман, — деб жавоб берди Керри.

— Сиз Линкольн-парк билан Мичиган хиёбонини албатта кўришингиз керак, — деди у, — баҳайбат иморатлар ўша ерда қуриляпти-да! Бу тўла маънодаги иккинчи Нью-Йоркнинг ўзгинаси. Шаҳармисан шаҳар! Кўришга арзийдиган нарсаларнинг бари ўшанда! Театрлар, виж-биж одамлар, кўркем уйлар. О, у ердагиларнинг бари сизга жуда ҳам ёқиб қолиши турган гап!

Керри вужудида қандайдир оғриқ сизди. Ана шу хашамларнинг барчасига нисбатан ўзини хасдай сезаркан, бундан эзиларди. Ўзини кўнгилочар нарсалардан бўлак нарсалар ҳам кутаётганини жуда яхши тушунар, шундай бўлса-да, ҳамроҳи ҳикоя қилаётган нарсаларнинг барида умидвор қилувчи нимадир бор эди. Башанг кийинган бу одамнинг бунчалик эътибор билан қараши қизга хуш келарди.

Ҳамроҳи битта таниқли актрисадан гап очиб, унга ўхшаб кетаркансиз деганида, Керри лаб-лунжини йиғиштириб ололмади. У лақма қиз бўлмаса ҳам, бу гап ҳар қалай кўнглига ёқиб тушди.

— Чикагода пича бўласиз-ку, шундайми? — деб сўради ҳамроҳи энди жуда бемалол кетаётган суҳбатлари орасида.

— Очигини айтсам, мен билмайман, — Керри ийманиброқ жавоб берди. Шунда унинг хаёлига, у ерда иш тополмасам керак, деган фикр келганди.

— Ҳар нима бўлса ҳам у ерда бир неча ҳафта турарсиз? — ҳамроҳи унинг кўзларига тик боқиб сира бўш келмасди.

Уларнинг оғизларидан чиқаётган сўзлар икки ўртада амалда рўй бераётган нарсаларни сира ҳам ифода қилолмади. У қиздаги ёрқин гўзаллик ўрнини босиб турган қандайдир нозик жозибани фаҳмлаб турарди. Керри эса

унга маълум мақсадда ёкажагини тушунарди. Бу эса одатда аёлни ҳуркитиб юборди ва айни пайтда ҳовлиқтиради ҳам. Керри эса аёлларнинг чинакам туйғуларини пинҳон тутишларига кўмаклашадиган ва беозор кўринадиган усталикларидан хабар топишга улгурмаганидан бўлса керак, ўзини жуда бемалол тутарди. Унинг ҳозирги пайтдаги ўзини тутиши кўп жихатдан дадил туюлиши мумкин эди. Мисол учун ўшал дамда ёнида ақлли ва тажрибали бирорта дўсти бўлганида эркакнинг кўзига ҳадеб тик боқавериш керак эмаслигини кулоғига қўйган бўларди.

– Бу сизни нимага қизиқтиряпти? – сўради Керри.

– Шунинг учунки, ўзим ҳам Чикагода бир неча ҳафта бўламан. Мен фирмамизнинг моллари билан яхшилаб танишиб, янги намуналаридан ғамлаб олишим лозим. Шунинг орасида сизга шаҳарни кўрсатсам ҳам бўлади.

– Мен билмайман... Яъни сиз билан бора оламанми-бора олмайманми, бунисини билмайман демокчиман. Гап шундаки, мен опамникида тураман, иннайкейин...

– Нима бўпти, агар у тўғаноқлик қилса, бошқа бирор йўлини топамиз, – ҳамроҳи унинг сўзини бўлди.

У шу лаҳзанинг ўзидаёқ худди ҳамма нарса аниқ келишилгандек, ёнидан кичкинагина қўйин дафтар билан қалам олди.

– Хўш, адресингиз?

Керри опасининг адреси ёзилган қоғоз турган ҳамёнини титкилашга тушди.

Ҳамроҳи шимининг орқа чўнтагига қўл солиб, ичида бир даста ям-яшил қоғоз пул билан бир талай хилма-хил ёзувли қоғозлар ва квитанциялар бўлган қалин ҳамён олди. Ҳамёнини кўрганда Керрининг кўзлари ола-кула бўлиб кетди: у танишларидан биронтасида ҳам бунақасини кўрмаганди-да. Қиз умуман айтганда бунчалик тажрибали саёҳатчи ва оксуяклар олифтасини умри бино бўлиб кўрмаган, биринчи учратиши эди. Ҳамроҳининг ҳамёни, ялтироқ жигарранг ботинкаси, устидаги зўр костюми ва ўзини бемалол тутиши, хуллас, ҳаммаси кизнинг хаёлини қочиради, бу одамнинг беҳисоб бойликларини гўё унга кўз-кўз қиларди. Мана шуларнинг бари Керрини ҳамроҳига нисбатан мойилроқ бўлишга ундарди.

Ҳамроҳи ҳамёнидан ўз фирмасининг визит карточкасини олди. Унга тошбосма йўли билан «Бартлет, Карио ва К» деган сўзлар ёзилган, пастда, карточканинг чап бурчагига «Чарльз Друэ» деб қўшиб қўйилганди.



Bu tanishuv parchasidir. Asarning to'liq versiyasi  
<https://kitobxon.com/oz/asar/364> saytida.

Бу танишув парчасидир. Асарнинг тўлиқ версияси  
<https://kitobxon.com/uz/asar/364> сайтида.

Это был ознакомительный отрывок. Полную  
версию можно найти на сайте  
<https://kitobxon.com/ru/asar/364>